

Landskap: Skåne Upptecknat av: Herman Nilsson
 Härad: V. Göinge Adress: Stattena box 231, Håsselholm
 Socken: Stoby Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1940 Född år 1877 i Skärhinda förs.

Konkreta jul seder.

s. 1-35.

L. N. F. 34.

Skikt.

s. 1-4.

Julbak.

s. 4-8.

ulwa H. 11, 11b.
L. N. F. 22; 25.

Brygd, - mätning

s. 8-11.

Lilla julafton.

s. 12.

Inga redskap fick finnas på
akvarna.

s. 12-13.

Rengöring, - sättningen väntas

m. m. s. 13.

Julbonader, - "julklä"

s. 13-14.

Julbrev.

s. 14.

Skalm på golvet.

s. 14.

Julmat, - servis m. m.

s. 15.

ACC. N.R. M. 7157:1-35.

II.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Julhöj	s. 15.
Placering v. bordet.	s. 15.
Spöktim.	s. 15.
Julbetraktelse lästes.	s. 16.
Tyda om dödsfall, huordlös.	s. 16.
Mat till louten.	s. 16.
Tydon av askan eft. julbrasan.	s. 16.
De dödas julotta.	s. 17-18.
Julottan.	s. 17-19.
Gödsela ut el. in i stallet.	s. 19.
Rida Staffan.	s. 19-20.
Nyårsafton - "skjuta av det gamla året."	s. 20.
Skiva det nya året över dörrposten.	s. 20.
Trettion dedagsfiran det.	s. 20.
Advent.	s. 21.
Lucia.	s. 21.

Julsedan från
barnsdagen

Ulmars N. 14.

ACC. NR. M. 7157:1-35

III

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Se den tillkommande i dröm.	s. 22.	
Rengöring.	s. 22.	
Skakt.	s. 22-23.	
Bygd.	s. 23.	
Julbak.	s. 24, 27.	L. u. F. 22; 25.
Ljusstämning.	s. 24.	
Julved.	s. 24-25.	
Julbad.	s. 25.	
Julinkäp.	s. 25.	
Julkärr.	s. 26.	
Julkorvar av halm.	s. 27.	H. G. 3
Maträtter o. matordning.	s. 27.	
Spökrim.	s. 28.	
Julkappar.	s. 29.	
Julkorvar.	s. 30.	
Se gå bort juldagen.	s. 31.	
Skaffans ryttare.	s. 32.	
Nyårsafon - skjut ut det gamla året	s. 32.	

ACC. NR. M. 7157:1-35.

Julsöken. s. 32.
Lille julafon. s. 33.
Olika stier mel. julfirandet
förr och nu. s. 33-35.

IV

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

föt vad blod där kummit, var det en gammal plägsed hon skulle säga tack till slaktaren, som var ett godt önen. Gyltar bars därefter in i köket. Blodbröden eller "pölsan" var en läckerhet som ingen fick försöka. Den äts samma kväll som slakten ägt rum på dagen. Till den samma användes tingm. Man fick därvid icke glömma slaktaren. Han måste vara med vid samma kvällsmat, varjämte en omlärd som kunde icke försummade att sticka en pölsa och en bit "smakefläsk" till honom det var den enda ersättningen han fick, fläsket som blev på en bit ikring stickträdet var slaktarens sämätiga del. Med slakten vara också ålställiga vidstoppiga föreställningar förenade. Slaktaren skulle sålunda genast efter det han stickat djuret, "sticka med kniven i jorden." I annat fall kunde lätt uppstå "blodmask" som skulle vara mycket farlig. Denna bestod av en massa kryp, som ansågs mycket giftiga. Vid utgångande av hjärtat, skulle alltid slaktaren skära ett kors i detta, annars blev det ingen tur med slakten. Vid sätningen brukade också husmanerna skära kors i de olika fläskstyckena för att därigenom förhindra att "bosteri" inte kunde driva spel med det. Gallan när den togs ut

var där alltid någon gammal som skulle se på den och förut säga om vintern efter jula, gällan var också bra som tåkem edel, att lägga på brämmin, och smörja frostskadade broppdelar med. Ursin blösa ögat och blåstes upp och hängdes över spisen till torkning, sjukdom lade de ärter i den vid torkningen. Den var barnens förtäring, men de blev många gånger till farargets, stygga barn bandt den i krattvansen, och det blev att kratten var i stken, om den inte släppte fast kunde man fara i väg och vara borta i flera dagar.

Det heter i en gammalt ordspråk från göinge att "bröd ä
lused stölen". Därmed menades att brödet är viktigaste av de närings
medel människorna behöves använda för underhåll av sin kropp.

Därför är det helt naturligt, att man lade särskildt vikt att låta det
så gott som möjligt. Och det må med besöm sägas, att de de äldre
husmödrarna i Göinge bakade bröd av så god beskaffenhet, att man
annorstädes i landet torde få söka efter dess make. I all synnerhet
var det förhållandet med det "sura brödet", som man kallade det. Det
yngre släktet har tappat bort greppet från våra gamle husmödrars
bakning. Och en hel del nyare tidens experimenterande efter recept vid

Ulma K 11, 11 b

hushållskurser och läring av bokbäcker. Så har de tappat bort mycket på det goda och välsmakande brödet, som deras modrar eller farmödrar på en så förträffligt sätt kunde framställa. Det var huvudsakligen grovt rågbröd, syrat sådant, i mjuka form man använde. Detta bakades i stora kakor om 15-18 skålpund. Stundom rådde de de upp till en vikt av ett helt tispund. Frallades "mjuna kakor". Till ett stort bak åtog en hel säck mjöl av råg, som grovmalt stundom vid deras egna vatten kvarnar, eller också vid någon större kvarn, belägen vid de i gamla flytande källor och ålmärrne. Mjålet slops i ett större träg, blandades med vatten "varmt", varefter det tillsattes med jäst. Man redde till degen på aftonen eller eftermiddagen och skulle degen sedan stå att jäsa under natten lopp. Man var mycket mån om att den kunde hålla sig varm, varför man bröjde täcken och säckar på densamma. Vid brödet på morgonen fingo pojarna upp att "älla deijen", vilket var ett stygt arbete. Man kravlade upp linstygs ärmarna över armhögarna, och krogade sedan med kvinnliga händer igenom dagen gång på gång, därvid stod man var sin sida om träget, såvida man var två. När man ensam om arbetet, då fick man laga den ena sidan först,

och den andra seden. En humoristiskt infall hörde jag i min barndom om en kiffen som yftrats vid degenes ätning, "Da ä bla goda masser om älter deijjen, dan bler om dan ritted roijn om nävamma".

Efter ätningen stod degen en stund innan den stogs upp, som det kallades. Därvid använde man sig av särskilda bakträden som lades på ett par stolar varefter man formade de stora kakorna så dessa fingo en rund form. Under tiden hade husmodern

långt elat i bakugnen, som vanligtvis var i bäcket. För eldades på skorpan, med ris till ugnen blivit lampdigen upphettad. För att utrona detta hade man sina särskilda kämmelsteken. Och det var att vaket skulle ha övergått från rött till vitt innan de ansåg "ommen va värn". När ungsammnen vätat, är det lagom till att sätta ut och sätta in brödet, sade de. För pigorna vid samma tid hade kakorna uppslagna och uppstaplade de på bord, och baketjälen, och innerpigorn som hade att stå för bakningen hade ett fat, i vilket man blandat aggrita i dricka, vilken blandning man nu med en fjäder smetade på kakorna, så att dessa sedan efter bakningen lingo en brunnad lerg på ovanströjan, den andra pigorn tog en sprumpstika

med vilken hon prickade hål i desamma, vilket skulle hindra dem att spricka sedan de varit insatta i ugnen, så de inte svälldes upp och blev man på dem och "skornlötna" som de kallade det, de prickade alltid ett par i bakorna, för att fri från brott och kälighet, och försummade man det kunde hela baket bli förstört, en del drog över bakorna med en gammal husarsjorre, för det skulle bli en finare nagging i bakorna, När ugnen var rensonad för glöden och allt var färdigt att sätta in brödet, tog man i huset gresslån om hand, och höll på spiskanten, där de placerade brödet på gresslån, och in i ugnen, men ej för nära varandra, så att de svälldes tillsammans, och där var gerna trångt om utrymmet vid storbak. Vid insättningen av brödet var där en förfärlig brändstäm, och pigorna sprungo om varandra. Och de fick ju ha in brödet på kortast möjliga tid, så inte värmen drog ut av ugnen, om dörren stös för länge öppen, Det var inte gott för obehäliga att komma in i ugnen när de satte in bröd i ugnen. De bruda också säga att fruntimren är aldrig argare än då de bakade, Fin siktat bröd bröd hade man inte utan till högliderna och i många fall endast till jul, utan till särskilt gille, sk. "sejtelna"

och vetebröd, vilket förkom i många former. Husmodern stod alltid själv för bakningen av dessa rätter. Till varje jul bakades klenäter, till vilka man istället för smör begagnade flöt. Dessa voro mycket eftertraktade av vete degen bakades julgubba och jula kringar till att hänga i julgranen, men senare kom från bagerierna finare och smärre julgubba och kringar, i heden då före jul kom de ambulande kaketskringarna som hade börjat att sälja kakor ute på landsbygden och då hade de god utgång på sådana. För att bevara brödet så färskt som möjligt en längre tid, brukade man lägga detta i sädeshögar på vinden, ch. i de "lövtid", så det var överhögt. Också "mulades in i brödet". För mulad brö va inte onytt, för di sae och där sigg mannen gaud i ad, min prang velle doij lura te o äjda mulad brö, för doij skulle ble stv-ta, som en man sa i min ungdom doij lurade me te O äjda mulad brö, o da sau da sigg av minnen på me.

Mätning och byggd.

Landinännen i Ginge under äldre tiden tillverkade sitt mat råvara. Alla odlade för detta, såväl som för andra ändamål, korn. På hösten lade man undan så mycket av detta, som man ansåg behörligt för mätning.

Comet lades i blås i ett ett byttor, eller annat större kar vatten slogs på och det "stods i stöte" under en tid av tre dagar. Därefter lades det i en hög på togon samt packades väl med en vanlig bräskoppel. På detta sätt låg det under cirka ett dygn väl tillpackad, varefter man ser av det och ser om det, packade det ännu och lade härfyller och säckar över, så det skulle hålla sig varm och väna för. Sedan togs det upp och gnuggades de "älan" sönder som visat tecken till att uppstå.

På vinden till till bryggerhuset lanns vanligtvis en malttorsta, bestående av samman slagna bräder. Till sidorna var hål borrade, så att, då man nu eldade skarpt inunder med en eller björsteris, gick röken in genom dessa hål så att mallet blev väl torstat. Att torsta malt var ett arbete, till vilket man inte släppte vem som helst. Väsentligen var det någon äldre torstergumma under gården, som förestod detta arbete, vid de större bondgårdarne och herrgårdarne hade man en för ändamålet särskild byggd malttorsta ett stycke från gården, och flera bystugor hade en sådan ihop på samma sätt hade man gemensam brytning. I Bällingstorp hade de en brytning i en bondgård en malttorsta, men den begagnades ej på senare tid, som förklarad olämplig för allmänt begagnande. I Iskelstorp by hade

avskrivet
från Johansson
Malmgrens
Fänge
Ib. LUFA 4620
s. 156 !

Efter förbriningen skulle smältet ligga på forran under ett öfver
för att svalas. Därefter var det färdigt. Efter behov mälde man
det på en särskilt för ändamålet konstruerad handkvarn, som drogs
med en stäke som var fäst i teatet. De forrare och husmän som inte
hade dylika kvarn, brukade begagnade sig av andra, och det brukade belatas med lada.
Till en bryggd på ett bondställe, till öl eller dricka ålpicke ett eller två
rund mat. Detta lades i en kittel, varefter man slog varmt vatten slops
på sedan "röstades" det i ett kar. På botten lades bränslen, och så
svan på dessa hakvister, som man visat samman, eller ihopbundna ensis
vister, och så stenas att hålla haknen eller ensiset fast så att det inte slöt
upp. Därefter öste man vatten och mat från den förut omnämnde kitteln
i vilket detta kokas.

Röstakaset var placerad på en särskild gjord bänk. Längst nere vid sidan
om detta kar var ett hål, i vilket satt ett längre ihåligt träsn, kallad "svetk"
och att tillstänga den var en till hålet passlig träpinne, som sedan kunde insättas
i dricksaffärelingen när det skulle avlämnas. Genom svetken i kaset sam-
bryggden ner i ett nedanför stående kar eller kittel, och sedan sattes
kitteln på elden, där den kokades, och sådana ombrygningar präglade under

en timme och. För det öl kokades det längre än om det var vanligt dricka,
som man bryggde. Då varen var legom sval tillsattes jäst, som man
tagit vid föregående bryggd. Då röddes bryggden om väl, och skulle
därna åter efter stå i kätteln under en natt. Vid tillsatsen med jäst hällde
man kläder eller täcken över kätteln så att bryggden höll sig varm. Därefter
avskummades den ovannä flytande jästen, varefter ölet trilsades nä en
nä förhand med en läsk rengjord tunna, omkar, eller fjärding som de
benämndes. Jula dricka var i flästa fall av förste klass omars i det dagliga
var det ju enklare, men godt och friskt var det det hemodlade humlet
satte sin goda prägel på det. Drickarsuset ölet så k. h. drickarstuber
av trä stod alltid på bordet i bondehemmen. Och i torparstugorna
också. Satnade man mattbricka bryggde man sådant nä äpple, eller
"surskabbor", vildäpple, eller embär som blev ett godt dricka. Det
goda juldricka man fick i sina barnomsdagar glömmes man ej
smaken på.

Efter bryggen var man julen ganska nära det var med de siste
beredelserna för livets behov i mat och dryck.

Barnoms jular bleknar ej de äro såsade i minnet som en vacker

bild ett minne för livet. Det var en brädstka de närmaste veckorna före jul, i varje hem rustades till högtiden även i den minsta kroja i Fospar hemmen, bakades, slaktades, bruggades, och de ansträngde sig för att ha en god jul. Det låg en högtidigare, stämmingsfullare, men på samma gång gladare prägel över julfirandet: äldre Eider än vad som nu är förhållandet. Hisseligen är julen allt fortfarande en angenämt avbröt i det vardagliga släpet och stilet, men uträgn om gammaldags enkelhet och munterhet komma vi nytidsmänniskor ofrjälkigt till korta. En jul på den tiden när våra föräldrar och deras fäder vara yngre, något hetare annat. Särskilt i sning dagen närmast julaften var det en väldig brädstka. Sitt som ikke var medhunnit förut måste då utföras. Därför ansägs också denna dag, som av de gamle benämndes "lilla julaften" för årets mest torkigaste dag. Då var det ikke gott för mantolk att vara inne, ty då som nu vara fruntimmerna trevliga att vara nära, då de hade brädstkan de abete. Då skulle veden vara huggen och inburen i forlag som räckte juldagarna över. I Gårdsplanen skulle sesas, vagnarne in, i stora mörkersprosten, och åkrarna överses så att ikke något redskap vara glömda

ute, mängen gång lito de bortas i djup snö, i annat fall säkerade de att bli efter med skörden för kommande år. På julafton var man lidigt uppe. Flakelugnen s. tv. "Simssaaren" Simsons bild när han ser tejonet var på framsidan, den skulle svaras på alla tre sidorna, uggarne skulle vara så de blänkto, och husmars erkännande. Till middags tiden samlades man inne i stugan för att "doppa i grytan." En stor gryta antingen av järn eller malm, sattes upp på det avlånga bordet. Omkring det samlades man. Och då doppade man långa brödstivar i det spad, som blivit, då "sulet" kokats. Ett skedde under bästa gemyt, och med en viss högtidlighet. Dagen kallades också "doppradagen." Ju hade det nog sina grunder med denna bekväma måltid, för i jubbrådskan hade de inte tid att tillaga någon måltid, det fick man stå till den mera beredde måltid som skulle avätas på julekvällen. På eftermiddagen hängde man upp julbonaderna på väggarna, min mor om talade att en del hade sådana vävda bonader, som gått i arv i generationer, men en del hade bonader, som vara målade på väv eller papp, min mor sade att de kallades "jula foto" De hade bibliska motiv.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sättlign?
 Jan. 3.

Såsom Selam och Eva i paradiset och brölloppet i Kana m. m. i min
barndom, var det de som gick ikring och sålde jultrev till julen de skulle
spikas på väggarna, och sått julen över och sedan nedtog och gömdes
till nästkommande jul, och de hade också sprattlegubbar, som var att hänga
på väggarna, de var barns förtjusning att drapa i soreset att få gubben
till att sprattla på väggen, På julaften tvättade de sig noggrant samt
tog helgdagskläder på sig. Min mor omtalade att hennes mor i sin
barndom, omtalat att om julen bredde de ut barm på golvet, men det
blev avskaffat genom risk för eldsolyckor som hade inträffat. På
hyllorna skulle allt silver och femsaker sadas upp. Allt skulle
vara rentvusat och fint. Och i de förmögne bondhemmen var det
inte lite för det var nedlärt i generationer, i en gård i Laarp och
var bara ett 1/8 mantal, två systers som varo gifta men de hade
mycket silver mat skeder, kaffe, kornar och gafflar bägare, tunnlar,
och mycket annat i silver och femsaker av skilda slag. När allt var
i ordning tog far hustrun med sig på en rond genom ladugården, för
att se, om kreaturen erhöle den tillsyn, som de ut. åtnjota under denna
signade tid. När skyningen inträtt och de hem stöpta ljusen bländ lända

i sina stakar, dukades julbordet. En stor linneklut breddes på de la. Helt på bordet sattes sedan ett fat med kött, fläsk, korv och varjehanda smor. Och den stora orten, darstärts tillagad till jul. Då låg barn och stek framför vass och ena talerita, det hörde inte det vardagliga, för då begravade var ochen sin fällekinnu Julhögen vid vass och en talerita innehållande kakor nötter o.d. Med bordsinnan sat far och mor sida vid sida därefter söner och drängar, och vid den andra, dottrar och pigor. Far läste bordslönen, varefter man i guld nemm började laga för sig av ansältningsgarnet, efter det smörgåsmaten upprävat, kern lutfisken fram, och senapen vilken demor måste vara mycket stark, samt därefter risgrynsgröten, och då skulle var och en gärna rimm a till gröten, jag hörde i min barndom en gubbe som rimmade till gröten. Denna gröten ä begt i oin gryda o inte pan oin stubbe, du välsigne madmor o hämna gubbe.

Denna gröten ä begt i oin gryda o inte pan oin stänge ja oell äjda bau med o löjnge. Denna gröten ä begt i oin gryda, o inte i oin bytta, du ska inte la majs i sken oin du vinner löta.

Denna gröten ä begt i oin gryda o inte i oin sakt, du ska inte äjda gröd sau du faur bukverk!

Det medbröjes med öl eller starkt dricka. Till varje sätt bjöds dessutom en sup brännvin av Carl XIV Lohans nemnstapfen försedda flaska, jag minns i min barndom värden sade, vi ska ha festskäybanna o gröda skäybanna, så in de gröda häjsten kommer fram om sin. Brännvinsflaskan o glaset hade sin plats i könskapet vid bordändan intill husfarns plats. Efter måltidens slut läste far i seffel någon kortare julkärlatelse, varefter en julpsalm sjöngs. Så reste man sig från bordet, och tillmötsade varandra en god jul. Någon ville gärna utnyttja led lyfta på framtidens stöjja, och sonög sig ut under måltiden, för att blika in genom fönstret. Befanns då någon då sitta huvudlös vid bordet var detta betydligt med att denna skulle under årets löm avlida. När i huset tog ställyktan och tände den och gas sig ut i ladugården med en skid, i vilken lades några sester av varje sätt man ha, vilken Tomten skulle ha, gårdens huströmte lika man inte glömma, ty hem kunde både draga till och från en gård, att efter som han blev behövad. Efter återkomsten hade hon att jämna asken i spiseln efter julrasens. Visade denna spän inat betydde detta en tillötning i familjen, gingo de däremot utåt var det att någon skulle flytta ut från gården och bilda eget hem.

ACC. N:R

M. 7157:17.

Landskap: Skåne

Upptecknat av:

Herman Nilsson

Härad: Västra Göinge

Adress:

Stationen km 231, Gårdelöv

Socken: Sjöby

Berättat av:

Uppteckningsår: 1940

Född år

1877 i Skårhins församling

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Torvslaget ländes alla ljusen pännin des bränselens fördelne. De kom säga
 mer än dra singo se att dessa branna med två lågor. Sedan sjöng
 När bränsel bröna morgonlund sedan släcktes ljusen och man gick till vila.
 Det blev ej mycket sömn. En osten började redan klockan fem på ^{morgonen} senast
 sen på morgonen. Och alla skulle ju besöka den. Det var fastigt att komma
 försnast. Min mor berättade att en ensam boende kvinna i kystens närhet
 vaknade och såg att kysten var upplyst, hon trodde att gudstjänsten börjat, och
 stundade dit det var vid tolvtiden på natten da de alltid höllo gudstjänst. Ljusen
 voro lända psalm-sånger brusade genom valven, och prästen missade från
 altaret. Men det var inte den vanlige prästen, och när hon såg sig omkring i
 bänkarna fick hon se en hel del personer, som hon en gång i livstiden känd
 men som för längesedan gått hädan, hennes gudmor som för många år sedan
 dött, sade till henne låt dinna kanna hänga löst, och gå ut. Hon stundade ut
 men andra singo låg i hennes kanna vid kyrko dörren om morgonen förr hon

De dödas julotta

Skriv endast på denna sida!

M. 7157:18.

18.
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

en bit av denna järn vägg grav över hela kyrkogården. Då förstod hon
i hur stor fara hon varit, och åbnade sig att en annan gång gå för tidigt till
ottn. Färden till julotten var en dynerlig högtidlighet. Framför allt
var det förhållandet, om matten var mörk och snön högt masken i vitt.
Frem alla håll och kamler kom man tågande i långa rader till kyrkan.
Såntingen man var åkande, sidande eller gående hade man träddedsbloss
i händerna. När skenet från dessa belyste de snöhöljda granarna
och skogarnas dunkel, eller flammade milsvide omkring över de vida
slätterna, gav det en stämning som aldrig vid en annan tid på året,
och gav det också intrysta hoder och en, som varit med om detta,
vilket aldrig kom att förblotna, med blossen i färden till kyrkan
har frem äldre tid varit för de långväga kyrkbesökarna, ett försvar
för att fredda sig för de i skogarna i äldre tid varande vargarna.
I alla hus och gårdar brunno ljus i fönstern, och mitt i kyrkstegen
strålade kyrkan i riklig belysning. Utanför denna järn kyrkbacken
ledes alla bloss, som alla kyrkbesökare medförde, och blev av
dessa ett stort flammande bål, som brann så länge gudstjänsten
varade. När gudstjänsten var slut var det all komma hem

Jane
Grove
Feb
1877/1940

Herman Nilsson 19
M. 7157:19. född 1877. gull
väsand

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Så tidigt som möjligt. Den som först kom hem ansågs nämligen under det kommande året få först inbäsgat, och därför blev det ett lösnande sällande och kappspringande över gårdar och stogar av helt annat slag än då man förelades till kyrkan. Juldagen firades i största ståt, den dagen var högtidlig så att ej gick bort och hälsade på någon. Gick man bort då kunde det hända att man blev emottagen av varmt vatten, som de kastade på dem. Då var de gamles förmåningar till de yngre. Man gick tidigt i säng den aftonen. Fram för allt ungdommen måste var tidigt uppe armandags morgon. Var det någon som försökte sig kunde det nämligen hända, att de kastat in en hel del av godseltigen i stället. Men många dröng kunde uppvakta sitt tvivliga ideal att gödsla ut i kastellet, innan föremålet i fråga kom dit och då var hemmes arbete utfört. Prida Staffan var en sed från våra Länders tid, i den tidiga morgonryningen anlände ^{de} utplädda på olika sätt, med gröna granskvistar i hattarna, och sjungande Staffans visor

No. 7157:20.

20
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKLIVS-
HISTORISKA ARKIV

Det hörde till en god sed att far och mor kommo ut på förstugor-
lavisten för att bjuda de sjungande på brännvin och julkullar. De stego
inte av hästarna, och över på förplagnaden sjöngs ytterligare, och sedan
sed man till nästa gård, och någon gång kunde det hända efter de många
besöken i gårdarna, att hästar tog svavare och kastade av sin ryttare,
som efter de många besök satt ostadigt på hästsuggen, men hästen
visste vägen hem till sin spilla, men den osikre ryttaren hade svårare
att hitta hem. Nyårsafton hörde till en omtalig god sed att vid
Torslaget "skjuta av det gamla året." Gick man då ut, kunde
man höra skotten eka mellan gårdarna, och byarna i trakten,
lång väg ifrån hörde man knall efter knall i den stilla natten,
vilket på sitt sätt gav en högtidlig stämning. Och man fick inte
lägga sig för än man skrivit det nya året över dörrposten.

Trettondedagsfesten var i regel den siste av mera högtidlig natur,
som man anordnade under julen. Några dagar till med jula-
gillan och nöjen, så kom knut, som "körde julen ut."

Och så var det att återgå i de vanliga förhållandena och
sedvanliga bestyren.

Fulseder vad jag hävt som barn av många försäkrare, och barnlovsminnen från
mina barnårsjular
No. 7157: 21.

21
LUDS LÖFVENSREYS
FOLKMINNESARKIV

1.) Advent firades ej något särskilt, utan det var en julägsed att advents
söndagen var det allmän kyrkogång, och husandakten var ju en allmän
sed i hemmen för en femtio år tillbaka, och predikanten övers adventen, lästes
för den nära tillståndande julen, och de sade med särskilt eftertryck, "nu ä
vi komma i aväntad."

2.) Lucia firades ej med något särskilt ceremonielt. Utan de yngre
s. k. de varne, de skulle då försöka att göra en inblick i framtiden
och försöka att få se hur deras ledsagare, eller ledsagarskor, kom att se
ut. Antingen skulle de laga midsommarblommorna de tillvaratagit,
och lägga under huvudkudden och ligga på dem under natten, med
tanke på att få se sin tillkommande. Eller om Lucia tvärlät äta upp
en salt sill men ej säga något under de åt den, och ej heller sedan de
lagt sig. En äldre man berättade att han gjort detta, men när han
skulle lägga sig i drängkammaren så hörde han de andra bränngarna
komma, så skulle han tvärlät laga byscorna av sig för att komma
i säng, och så hantade de upp sig så kom svar till. Om natten

Ulma K. 14

No. 7157:22.

22

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKLIVSARKIV

drömde han att han var så törstig, och han såg en gräsbevärd dalsänka och nere i den vackra sänkan såg han en källa och der stod en ung flicka, så skulle han gärna till den att få vatten att dricka, men när han då nogare tillade på sin toalet så hade han inga byxor på sig, så hur törstig han än var så tog blygseln ut sin rätt, och han drog sig tillbaka, och han sade det var för jag svar när jag skulle draga byxor av mig, för de skulle ju ej säga något när de åto biten och ej heller säga något när de lagt sig. Momentet var att träffade sin tillkommande, och räckte han dem vatten av en silverbägare var det en rita, var det av en bräbagare var den fattig som blev deras tillkommande.

3.) Husets rengöring ute ikring hus eller ^(inne) var noggsam till jul, jag minns i varje hus eller kökja, så musen i köket och inne i stugan skulle vittreras till jul. Varje husman hade en gris, som somt allas omvårdnad, han var kommen till familjen som en liten gris med förhoppning att bli ett stort svin till jul, som i flästa fall utföll till det bästa efter deras önskan, fjorton dagar före jul kom slaktaren, och med ett par mans

N. 7157: 23.

23

LUND
FOLK-
BOKS-
BIBLIOTEK
FOLK-
BOKS-
BIBLIOTEK

hjälp var grisen saga all, men ej utan skrifs de hade den uppfattningen att genom
bedörningen avsam ej blodet så bra, och över allt ikring i ryggen hördes
svin skrifs tidigt om morgnarna vid slaktbänksiden. Men barnen skulle
vara, undan så att de ej ^{fick} se på det, Urinblåsan var rejksammans förtjuning
den ^{upp} ^{och} ^{hängdes} upp till torkning, de brukade att lägga några äster på,
så den kunde strömla. Efter slakten kom bryggden i husmanskemman
så om de ej hade den s. k. söste baljan hade de ett större grövre salt,
som de satte på ett par trä de lagt över baljan, i sådet lades malten
och kumlen, vattnet koktes i en större gryta, och när det var kokt ^{det} ^{grä} ^{malten}
i sådet, sedan togs det ur baljan och i gylem, så förgjick det några gånger,
till det var färdigkokt, och innan det svalnat tillsattes jästen, som tillvaras
togs, efter varje bryggd, den kallades "bärna". Det var ett sundt godt
måltids dricka! Många bryggde dricka av enbär, när de voro mogna,
så vid julekvällen hade de ett lakan med sig som de lade på
marken ikring busken, och så stog de med större grövre trävar i
busken, så att bären föll av ned på lakanet, när de fick tillräckligt

M. 7157: 24.

24.

Så togs de hem och rensades, byggden tillgick på samma sätt som vid krog-
drucksbyggd. Baka det var grovmjöl bak i min uppvärms bakades
enbart bröd av rågmjöl, s.k. grovmjöl lirt bröd s.k. "sejle brö" bakades
ej utan till jul, men vetebröd bakades en och annan gång, några bollar till
tillfälligt smak, vetebrödet rullades upp i långa stänger, efter bakningen
skars de av i stivar och lades på järnplåtar, och förkades i ugn, de såses
in efter grovbrödbakningen, som då blev lagom varm till den förstämningen,
de hade storvorna förvarade i en stöckery i ett tvätt skafferi, sedan
om söndagarna bakades de till eftermiddags kaffet, eller när främmande
kom. Gussstämningen, gusen stöptes mest i tunnelse av förtälj och de
vackraste gusen stöptes i bleckformar, de gamla omlade av i äldre
tider stöptes gus som varje fystebesökare skulle ha med sig
i byskan till julölen, de fattigare fick gus av de besittne, en del
gus stöptes över en vattenbalja där trämpar lagts över, och gusvackagarnet
var fast där den doppades i en panna med smält tälj, dessa gus
kallades "proijsor" mindre veckor blev smalare gus "roijstor" som
de hade att gå och gusa sig med inom hus och så till att gåsta i
julsonen. Julä brämmed höjgs i förlag så det räkte över de

S. 24. F. 23, 25

S. Käme
V. Gänge
Stobo
1940

Mydas Herman Nilsson 25
Född 1874 i Skärstads församling
M. 7157:25.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

de första juldagarna i flästa fall till över nyårshelgen, mellan jul-
dagarna låg det mesta arbetet stilla, utom tillsyn av djuren eller en resa
till kvarns, ett slag på logan fick ej höras emellan jul och nyår, och de
som voro med att få arbetet undan hade i flästa fall utbrökat till jul,
för de gamle sade, "ha droj inte ulla-ostet till jul sau äjda, ääijle
opp ad." - ääijde = "Det var sätter och mäst"

Julbad: På eftermiddagen till julattion skulle företagas en grundlig
sengöring, om det nu inte blev allmänt bad. Så blev det ordentlig tvätt-
ning, och jag minns juvorna tvättade sig med varmt vatten i brygg-
huset och tvättade sig med de hemvävde s.k. blaggans handdukarna =
det grövre linnet, som också mycket begagnades till lakor, till juvornas
och drängarnas i deras sängar.

Julinköpen, hela veckan före jul gjordes inköp till den stundande
helgen, jag minns i Bäckingsstör var två handlare och den ena hade
ovanligt stor kundkrets, där var en jänmsström med folk dagligen
som gjorde uppköp, och för oss barn var denne handlare mycket

M. 7157:26.

LUND⁹⁶ UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

generös, när vi kom och handlade så fick vi "bröstsocker" kandissocker,
eller lekerits, karameller o.d.l. men till jul fick vi en presentask, i storleken
med en ländstickets ask, förseglad, allas vår stora förmodan vad den kunde
innehålla, den bröts upp med det somaste, en del små karamellpiller, och
bland dem en liten tingest invecklad i papper, när vi tog upp det var det
en liten lopsaksplöcka, eller en vissehpjura, eller annat, men för oss var det
mycket, och så den spänningen innan fick det märkbara i åsyn: och
en sådan ask kostade 10 öre. Mamma reste en av de sista dagarna
till Gästlehörn och skulle ha sitt jul fylle, i min barndoms tid
var brännvinet i pris av 84 öre litern, den billige kognaken 1.10 på
litern, men den sade de var bara färgat brännvin, 2 kr. 2.50 var god
kognak, jag minns som gys jag var med min mor i Gästlehörn
hon köpte en kanna brännvin för 2.75.
4.) Jultårnen sattes upp på julaftonsdagen, ett par högresta enar

No. 7157: 27.

27

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Sattes upp vid föreståndarsarna, och granrisgrenar lades på förstuga, och kökstrappan.

5) Julbrev av hvar teandens ihop och ställdes på skåp, dagarna före jul kom försäffare med jultrev, religiösa, eller militär, och kemografier, de fästes på väggarna och såg julen över, och sedan gjordes till nästa jul

H. G. 3.

7) Vid jultaket var anordnat mindre jultakar till var och en, de lades på bordet vid vass och ens julår. Julkakan det var den sista kakan av grovbrödsbaket som gjordes under, Eilreds till våren, att geva dragarne till det ansträngande vårarbetet den kallades "äringskakan".

L. u. f. 22; 25.

8. Dagen i grytan julaftons dagen var bortlagd i min barndom, men de intager en lättare måltid, i väntan på den kommande julaftron, med bordet degnande av mat, i Svärtingen avsåg då först ett smörgåsarbord med smör, bröd, sylt, frukt, sötbeter, hemlagad krydd sill, och den Bohemiska ost, det var inte alla givet.

M. 7157:28.

28

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

För den ost som en del bondmoror kunde tillverka för en femtio år sedan, får man inte i smak nu av den nu i handel varande, och därpå jultosten som var särskild, och så det goda jultölet det var mat och humle, "sackarins okänt." Sedan om en stund kom tultfistken, senare jren, skulle får eller gamle ^(far) mala, den maldes i en träskal, där en stor järnkälla roterade rundt, det var gamla kamontulor, tultfistken äts i riktig mängd, då bjöds fiskasjopen, som en bonde sade, vid bord jag åt tultfiska, da ä inte bara festa syben, utan da ä festa-sybarne. Sedan var risgryns gröt, "vidan gröt", och det äts så de började att lossa en och en annat jimbåt i väremmen, och gröda dybarne kom i följ, och de gamle gröttrimmen kom i gång, och det skulle fortsätta bordet rundt. Jag minns i minna pojkar vid jultbordets grötätning där simmen vore i farten, där var en dräng som de kallade "katten", och bondkvinnan var tillen för att vara arg av sig, En simmare kom så här den ²⁰gröden ä katten i oin gryda, o inte i oin hat, ju bevare oss för alla gamla käringor, o oin ostkalberfratt.

M. 7157:29.

29.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Wändel, eller böna, eller en stycka kanel utskuret i särskild form, såsom julgris, var brukligt, och den som pillade den hade lyckan med sig.

- 9) När julkelgen sängdes in på aftonen, var alla färdiga till den stora helgens firande. Far och mor läste julsangeliet. Och tidigt juldagsmorgon skulle alla till julotta, och jag minns från minna barnoms jular vi besökte julen alltid hos en farmor i Färstorp, julottan var då på söndag morgon, när man kom upp tidigt på morgonen gick man på sängen med smör i, som var bra mot postla, de stora fick kognak i, då var givet till kyrkan, var utställda ljus i fönstern i varje hus som låg utmed vägen, och i kyrkan strömmade folk in, så kyrkan blev överfull, och emellan trämbasme i gången stod folk, det var en så naturlig fogtidighet med de levande ljusen, när ötan var slut skyndade alla mot hemmet, det var den gamla vana att först komma hem, som var lycka för det kommande året.
- 10) Julklappens utdelningen, var en sed hos farmor, att på kvällen julafton gick hon ut, och öppnade försättdörren, och kastade in ett paket med påskrift till gästen Herran, inte visste jag vem som kastade in det

M. 7157:30

LUND³⁰ UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

men men omor gav mig en vink var det fram ifrån, vid upprettningen befanns
det vara en jar som stekte vita löngrumpor.

11) Jullekame. var mycket varierande nögissning var mycket vanligt, såsom L. U. F. 2
udda eller maka eller min so lastbar i stöcken, så sade den andre, "min
lastbar ätte" hocken böj ligger den orme, frågade den andre, och räcke från
sin barmetna hand, så skulle den gissande peka på en finger därnunder
skulle vara, när han då öppnade handen och näten ej var under den fingeren
gissaren pekade på, fick han lägga en nöt dit och gissa vidare, till han gissat
sätt, nötterna läggning till drake, det v tre till huvud, tre till hals, tre till
ben, tre till fot, sju till rygg, tre till ben, tre till fot, tre till ben, tre till fot,
tre till svans, den gissande skulle hava bundit för ögonen, och den
andre frågade, va ä hä, den andre svarade huvud, och då huvud, och
huvud, så fortsätter den frågande tills hela draken var upprättad,

M. 7157:31.

30
LUND UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

gissade hem rätt, fick han alla nätterna, men missade han fick han
tänna så många nätter, som från gästningen början på draken.
gemma sing, var en gammal jantlek. Sko hästen var en jullek,
en stång placerades på två stolar, två gamla almenackor ledes
på den ena stolen varsen sida om stängen, en satte sig på stolen på
stängen, med korslagda ben på stängen, och så med en päppa i handen,
den hölls med båda händer, och så ^{skulle} han med päppen slå ned almenackorna,
och sade sko, sko, prästen min, men många föll i golvet under denna
tit alman munterhet. En lete att brygga under päppen, en stark päpp
sattes mot väggen och en fattade med händerna i päppen, skulle
böjja sig tillbaka och gå ner mot golvet, men många satte en sova i
golvet, den leken utnyttjades mycket vid jantlösning.

12. Juldagen. Efter hemkomsten från julottan höll man sig hemma,
min mor sade till mig, julda da, ska oin ittle gau nön stans,

M. 7157:32.

31
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

för den slau doij värm vörn älle, sau sa min mor te me, och det var ställa
i det hela, den dagen.

13.) Tidigt i min barndom kom Staffansryttarne till mitt hem de
voro en älla stycken, jag minns att far var ute och utfägnade dem med
brännvin, flaska och glas och sockersås i handen, och var och en fick en
eller två supar på man, så sjöng de Staffans visan, sedan reds till
nästa gård. Det var också siste gång i den byn de red Staffan,
husbönderna ansåg att det blev till överdrift, många gånger blev det
kaypridningar, efter slutet på besöken i gårdsarna.

Nyårsafton ut på kvällen var den sedvanliga skjutningen, de skulle
som de kallade det, "Skuda ut de gamla utred," sköten hördes
vidla i kring i ngrarna, en sed som är bortlagd nu, men har
behållits länge. Efter juldagen brukade julsjöken att komma, det var
ungdommar från byn, utklädda med mask för an sikted, det skulle
ju försöka att göra sig okända, men talte försädde dem i flästa fall,
de blevo trakterade med brännvin, och nötter, alla voro gästfria om julen.

"Lille juleaften." Var dagen för juleaften, De äldre hade sina benämningar på dagarne före stora högtidigheter, därvid kom jag ej förbigå, de stora marknaderna i båda Götiska häraderna Rönge i Västra göttinge, och Broby i Östra göttinge, då var där inte marknad mer än två gånger om året i vårt härad, Broby har ännu den gamla påståelsen av stormarknad ännu Juni och September. En gammal man i Pärup Hälsveda socken sade alltid kvällen innan Brobymarknad, "i kvällen ä da marknadens aften." Så det var som säteras bland högtiderna.

(4.) Julen var en omväxling, med lite frihet, och ombyte på måltidningen, med mör mad, o god mad, o mad i rättan ti, o smaka so. ett ostj i göttinge. jul aften o julen da ha vi sen gott vi vella ha. mer annan da jul gömmer mer ud setu god sal! Så julen var en omväxling ^{först} för ämnarne!

Julen är så olika nu, eller från mine barndoms jul, som mad och dag, än att det göres mycket större anordningar nu, än vad det gjordes i min barndom, det var ej så mycket som kunde straffas till hemmen från affärerna, de julklappor som skänktes var från hemmens egen tillrustning,

Men på bondlandet var anordningarna till julen större förr än nu ³²
som fram nästan säga, att för femtio år sedan var man i sjätte tus-
hushällets dagar, bak brygd, nu för bygare vagnar genom väjs by, och
öatpörsare kommer ut i byggsorna. Sedan julen högtidligt hölls mer förr
än nu! Men ett som gått till ett bättre och där har nybörskheten gjort sin
goda insats, jag minsta tidningarna vara en hel sida fullsatta med
slagsmål, beroende av julgyllets följder.

Har det inte större ords avskiljbarheter makarne emellan, som var
ju söttan förr, där de gifte sig inom byn ett närmare grannby, den
som kom från en annan by kallades "utböring"; och julsederna formades
ihop till bådas förestäelse.

Har tid har sina seder så också julens firande, men de gamla julsederna
har ej alldeles gått bort, för än är en del kvar och på landsbyggen
är mycket av det gamla traditionella julfirandet ännu i helgd, och än
äro landsbyggdernas kyrkor fullsatta vid julottan. Vi har ju sekterister

M. 7157:35.

33
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

inom i de religiösa samfund bland dem adventisterna de firas ej jul, men jag tänker att när julen kommer flyger en tanke till deras barndoms jul. För en amman som till äldes kommen fäller julen i vördnad förtroende med sina minnen från ens barndoms jular. Jag sade till min frustru lite för jul; 'Skall vi i dessa samsoneringstid ha grom?' 'Grom hade vi haft i min barndomstid, och vi har haft det när våra barn varo ~~de~~ små, så det vill jag inte gå främ, och det är ju ingen julstämning om vi inte har grom, sade hon. Så de gamle julsederna går ej så lätt alldeles bort.